

Article

On Construction of Partially Dimension-Reduced Approximations for Nonstationary Nonlocal Problems of a Parabolic Type

Raimondas Čiegis ^{1,*} , Vadimas Starikovičius ¹, Olga Suboč ¹ and Remigijus Čiegis ²

¹ Department of Mathematical Modelling, Vilnius Gediminas Technical University, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lithuania; vadimas.starikovicius@vgtu.lt (V.S.); olga.suboc@vgtu.lt (O.S.)

² Kaunas Faculty, Vilnius University, Muitinės St. 8, LT-44280 Kaunas, Lithuania; remigijus.ciegis@knf.vu.lt

* Correspondence: raimondas.ciegis@vgtu.lt

1. Pranešimo planas

- Uždavinio formulavimas
- Skirtuminės schemos: Crank-Nicolson +ADI
- Trupmeninio laipsnio elipsinis operatorius
- BURA-BRASIL
- ADI dalinai sumažintos dimensijos uždaviniui
- BURA-BRASIL dalinai sumažintos dimensijos uždaviniui su trupmeninio laipsnio elipsiniu operatoriumi

2. Uždavinio formulavimas

Tegu $D = (0, X) \times (0, Y)$ - dvimatė sritis, ∂D – jos kraštas. Apibrėžkime difuzijos operatorių

$$Au = - \left(\frac{\partial^2 u}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 u}{\partial y^2} \right), \quad (x, y) \in D.$$

Pradėkime nuo dvimačio parabolinio uždavinio

$$\frac{\partial u}{\partial t} + Au = 0, \quad (x, y) \in D, \quad 0 < t \leq T,$$

$$u(0, y, t) = g_1(y, t), \quad u(X, y, t) = g_2(y, t), \quad y \in [0, Y], \quad t \in [0, T],$$

$$\frac{\partial u}{\partial y}(x, 0, t) = 0, \quad \frac{\partial u}{\partial y}(x, Y, t) = 0, \quad x \in (0, X), \quad t \in [0, T],$$

$$u(x, y, 0) = 0, \quad (x, y) \in D.$$

Tegu H – Hilberto erdvė, skaliarinė sandauga (u, v) . Tuomet L_2 norma apibrėžiama $\|u\| = (u, u)^{1/2}$. Tegu A – operatorius (savijungis ir teigiamai apibrėžtas)

$$A : H \rightarrow H, \quad A = A^*, \quad A \geq cI, \quad c > 0,$$

Čia I – vienetinis operatorius.

Kai $0 < \alpha < 1$, operatorius A^α gali būti apibrėžtas skirtingais būdais. Spręskime tikrinį uždavinį

$$A\psi_j = \lambda_j\psi_j, \quad j = 1, 2, \dots$$

Visos tikrinės reikšmės yra teigiamos

$$0 < \lambda_1 \leq \lambda_2 \leq \dots \leq \lambda_m \leq \dots$$

Tikrinės funkcijos $\{\psi_j\}$ sudaro ortonormuotą bazę. Taigi bet kurią funkciją $u \in H$ galima užrašyti pavidalu

$$u = \sum_{j=1}^{\infty} (u, \psi_j) \psi_j.$$

Taigi, nelokalų operatorių A^α , kai $0 < \alpha < 1$ galima užrašyti taip:

$$A^\alpha u = \sum_{j=1}^{\infty} \lambda_j^\alpha (u, \psi_j) \psi_j.$$

Panašiai, spręsimė Koši uždavinį

$$\begin{aligned} \frac{\partial u}{\partial t} + A^\alpha u &= 0, \quad 0 < t \leq T, \\ u(0) &= u_0, \quad u_0 \in H. \end{aligned}$$

Pastabos: naudodami Furjė metodą sprendinį galima užrašyti išreikštiniu pavidalu. Taikymuose tai įmanoma ne visada.

Apibrėžkime dalinai sumažintos dimensijos aproksimaciją. Uždavinį spręsimė srityje

$$D_\delta = ((0, \delta) \times (0, Y)) \cup [\delta, X - \delta] \cup ((X - \delta, X) \times (0, Y)), \quad \delta > 0$$

$$S(u) = \frac{1}{Y} \int_0^Y u(x, y, t) dy$$

apibrėžia vidurkinimo operatorių pagal y .

Funkcija U yra sprendinys, jei tenkina:

$$\frac{\partial U}{\partial t} + AU = 0, \quad (x, y, t) \in (0, \delta) \cup (X - \delta, X) \times (0, Y) \times (0, T],$$

$$\frac{\partial U}{\partial t} = \frac{\partial^2 U}{\partial x^2}, \quad (x, t) \in (\delta, X - \delta) \times (0, T],$$

$$U(0, y, t) = g_1(y, t), \quad U(X, y, t) = g_2(y, t), \quad (y, t) \in [0, Y] \times (0, T],$$

$$\frac{\partial U}{\partial y}(x, 0, t) = 0, \quad \frac{\partial U}{\partial y}(x, Y, t) = 0, \quad (x, t) \in (0, \delta) \cup (X - \delta, X) \times (0, T],$$

$$U(x, y, 0) = 0, \quad (x, y) \in D_\delta.$$

Trūkio taškuose

$$U|_{x=\delta-0} = U|_{x=\delta+0}, \quad U|_{x=X-\delta-0} = U|_{x=X-\delta+0},$$

$$\frac{\partial S(U)}{\partial x} \Big|_{x=\delta-0} = \frac{\partial U}{\partial x} \Big|_{x=\delta+0}, \quad \frac{\partial U}{\partial x} \Big|_{x=X-\delta-0} = \frac{\partial S(U)}{\partial x} \Big|_{x=X-\delta+0}.$$

Pirmos dvi garantuoja tolydumą, kitos gaunamos iš tvermės dėsnių

3. Diskrečiosios schemos

2D difuzijos operatoriaus A aproksimaciją konstruosime baigtinių tūrių metodu.

Tinklas: $\bar{\Omega}_h = \bar{\omega}_x \times \bar{\omega}_y$

$$\bar{\omega}_x = \{x_i : x_i = ih, \quad i = 0, \dots, J_x, \quad h_x = X/J_x\},$$

$$\bar{\omega}_y = \{y_j : y_j = jh, \quad j = 0, \dots, J_y, \quad h_y = Y/J_y\}.$$

Pagal laiką:

$$\bar{\omega}_t = \{t^n : t^n = n\tau, \quad n = 0, \dots, N\}, \quad t^N = T.$$

Operatoriai:

$$\partial_x U_{ij}^n := \frac{U_{ij}^n - U_{i-1,j}^n}{h_x}, \quad \partial_y U_{ij}^n := \frac{U_{ij}^n - U_{i,j-1}^n}{h_y},$$
$$\partial_t U_{ij}^n := \frac{U_{ij}^{n+1} - U_{ij}^n}{\tau}, \quad U_{ij}^{n+\frac{1}{2}} = \frac{U_{ij}^{n+1} + U_{ij}^n}{2}.$$

Difuzijos operatoriai:

$$A_{hx} U_{ij}^n := -\frac{1}{h_x} \left(\partial_x U_{i+1,j}^n - \partial_x U_{ij}^n \right), \quad 0 < i < J_x, \quad 0 \leq j \leq J_y,$$
$$A_{hy} U_{ij}^n := \begin{cases} -\frac{2}{h_y} \partial_y U_{i1}^n, & j = 0, \\ -\frac{1}{h_y} \left(\partial_y U_{i,j+1}^n - \partial_y U_{ij}^n \right), & 0 < j < J_y, \quad 0 < i < J_x. \\ \frac{2}{h_y} \partial_y U_{i,J_y}^n, & j = J_y, \end{cases}$$

Naudojame simetrinę aproksimaciją pagal laiką ir baigtinių tūrių metodą pagal erdvines koordinates (gauname Crank-Nicolson):

$$\partial_t U_{ij}^n + (A_{hx} + A_{hy})U_{ij}^{n+\frac{1}{2}} = \frac{1}{h_x^2} \left(\delta_{i1} g_1^{n+\frac{1}{2}}(y_j) + \delta_{i, J_x-1} g_2^{n+\frac{1}{2}}(y_j) \right), \quad (x_i, y_j) \in \omega_x \times \bar{\omega}_y,$$

Kur δ_{ik} - Kronekerio delta funkcija. Nehomogeninės kraštinės sąlygos įdėtos papildomo šaltinio pavidalu.

Tarkime, kad U_{ij}^n tenkina homogenines kraštinės sąlygas, kai $i = 0$ ir $i = J_x$.

Tuomet tikslus Crank-Nicolson schemos sprendinys $\tilde{U}^n$

$$\tilde{U}_{ij}^n = U_{ij}^n, \quad 0 < i < J_x, \quad 0 \leq j \leq J_y,$$

$$\tilde{U}_{0j}^n = g_1^n(y_j), \quad \tilde{U}_{J_x, j}^n = g_2^n(y_j), \quad 0 \leq j \leq J_y,$$

(ši prielaida naudojama visur, kur naudosime spektrinius algoritmus įskaitant FFT)

1 lema. Cranc-Nicolson diskrečioji schema yra nesąlygiškai stabili L_2 normoje. Jei uždavinio sprendinys yra pakankamai glodi funkcija, tai aproksimavimo paklaida yra $O(h_t^2 + h_x^2 + h_y^2)$ eilės.

Stabilumas įrodomas naudojant Furje analizę ir Teiloro skleidinį + Lax teoremą.

Pastabos: skaičiavimo eigoje naudojama FFT, išreikštinis tikrinių reikšmių ir vektorių pavidalas bus pateiktas vėliau.

1 pavyzdys. Sprendžiamas tiesinis dvimatis difuzijos uždavinys srityje

$\bar{D} = [0,2] \times [0,1]$. Kraštinės sąlygos

$$g_1(y,t) = t \exp\left(-25(y-0.5)^2\right), \quad g_2(y,t) = 2t \exp\left(-36(y-0.5)^2\right), \quad y \in [0,1], \quad t \in [0,1].$$

Sprendžiame tikrinį uždavinį

$$A_h \Psi_{lk} = \lambda_{lk} \Psi_{lk}, \quad 0 < l < J_x, \quad 0 \leq k \leq J_y,$$

Kur $\Psi_{il} = \Phi_l^x \Phi_k^y$, $\lambda_{lk} = \mu_l^x + \mu_k^y$, o Φ_l^x , Φ_k^y randame iš:

$$A_{hx} \Phi_l^x = \mu_l^x \Phi_l^x, \quad 0 < l < J_x,$$

$$A_{hy} \Phi_k^y = \mu_k^y \Phi_k^y, \quad 0 < k < J_y.$$

Šio uždavinio atveju

$$\Phi_l^x(x_i) = \sqrt{2/X} \sin\left(\pi l \frac{x_i}{X}\right), \quad \mu_l^x = \frac{4}{h_x^2} \sin^2\left(\frac{\pi l}{2J_x}\right), \quad 0 < l < J_x, \quad x_i \in \bar{\omega}_x,$$

$$\Phi_k^y(y_j) = \sqrt{2/Y} \cos\left(\pi k \frac{y_j}{Y}\right), \quad \mu_k^y = \frac{4}{h_y^2} \sin^2\left(\frac{\pi k}{2J_y}\right), \quad 0 \leq k \leq J_y, \quad y_j \in \bar{\omega}_y.$$

Paklaidos $E(\tau, h)$ ir eksperimentinis konvergavimo greitis $\rho(\tau, h)$, kai $h_x = h_y = h$ maksimumo normoje

$$E(\tau, h_x, h_y) = \max_{(x_i, y_j) \in \bar{\Omega}_h} \left| U_{ij}^N - u(x_i, y_j, 1) \right|, \quad \rho(\tau, h_x, h_y) = \log_2 \left(\frac{E(2\tau, 2h_x, 2h_y)}{E(\tau, h_x, h_y)} \right)$$

$\tau_0 = \frac{1}{10}, h_0 = \frac{1}{16}$	τ_0, h_0	$\frac{\tau_0}{2}, \frac{h_0}{2}$	$\frac{\tau_0}{4}, \frac{h_0}{4}$	$\frac{\tau_0}{8}, \frac{h_0}{8}$
$E(\tau, h)$	1.557×10^{-2}	3.915×10^{-3}	9.558×10^{-4}	2.316×10^{-4}
$\rho(\tau, h)$	—	1.992	2.034	2.045

Skaičiavimai atlikti su tolygiais tinklais, „tikslus“ sprendinys $u(x_i, y_j, 1)$ apskaičiuotas su $J_x = 1024, J_y = 512, N = 500$.

Uždavinys su dalinai sumažinta dimensija sprendžiamas ADI tipo schema

$$\frac{\hat{U}_{ij}^n - U_{ij}^n}{\frac{1}{2}\tau} + A_{hx}U_{ij}^n + A_{hy}\hat{U}_{ij}^n = 0, \quad (x_i, y_j) \in \omega_x \times \bar{\omega}_y,$$

$$\frac{U_{ij}^{n+1} - \hat{U}_{ij}^n}{\frac{1}{2}\tau} + A_{hx}U_{ij}^{n+1} + A_{hy}\hat{U}_{ij}^n = 0, \quad (x_i, y_j) \in \omega_x \times \bar{\omega}_y.$$

Sprendimo eigoje turime tiesinių lygčių sistemas pagal vieną dimensiją, užduotis gali būti lygiagretinama.

2 lema. ADI diskrečioji schema yra nesąlygiškai stabili L_2 normoje. Jei uždavinio sprendinys yra pakankamai glodi funkcija, tai aproksimavimo paklaida yra $O(h_t^2 + h_x^2 + h_y^2)$ eilės.

Stabilumas įrodomas naudojant spektrinę Furje analizę Tikslumas įvertinamas transformuojant ADI į Crank-Nicolson.

2 lentelė. Paklaidos $E(\tau)$ ir eksperimentinis konvergavimo greitis $\rho(\tau)$, kai $h_x = h_y = h$, maksimumo normoje

$\tau_0 = \frac{1}{10}, h_0 = \frac{1}{16}$	τ_0, h_0	$\frac{\tau_0}{2}, \frac{h_0}{2}$	$\frac{\tau_0}{4}, \frac{h_0}{4}$	$\frac{\tau_0}{8}, \frac{h_0}{8}$
$E(\tau, h)$	6.617×10^{-2}	1.837×10^{-2}	4.721×10^{-3}	1.176×10^{-3}
$\rho(\tau, h)$	—	1.849	1.960	2.005

Pastabos: Crank-Nicolson rezultatai tikslesni

3. Diskrečiosios schemos paraboliniam uždaviniui su trupmeniniu eliptinio operatoriaus laipsniu

A^α aproksimacija: H_h - Hilberto erdvė, skaliarinė sandauga (U, V) :

$$(U, V) = \sum_{i=1}^{J_x-1} \sum_{j=0}^{J_y} U_{ij} V_{ij} h_x h_y c_j, \quad c_j = \begin{cases} 1, & 0 < j < J_y, \\ 0.5, & j = 0, J_y. \end{cases}$$

Kraštinės U sąlygos homogeninės

$$U_{0j} = 0, \quad U_{J_x, j} = 0, \quad 0 \leq j \leq J_y.$$

Lengva patikrinti, kad $A_h = A_{hx} + A_{hy}$ - savijungis teigiamai apibrėžtas

$$A_h : H_h \rightarrow H_h, \quad A_h = A_h^*, \quad A_h \geq cI_h, \quad c > 0,$$

I_h - vienetas

Sprendžiame tikrinį uždavinį

$$A_h \Psi_{lk} = \lambda_{lk} \Psi_{lk}, \quad 0 < l < J_x, \quad 0 \leq k \leq J_y,$$

Kur $\Psi_{il} = \Phi_l^x \Phi_k^y$, $\lambda_{lk} = \mu_l^x + \mu_k^y$, o Φ_l^x , Φ_k^y randame iš:

$$A_{hx} \Phi_l^x = \mu_l^x \Phi_l^x, \quad 0 < l < J_x,$$

$$A_{hy} \Phi_k^y = \mu_k^y \Phi_k^y, \quad 0 < k < J_y.$$

Visos tikrinės reikšmės yra teigiamos

$$0 < \lambda_{10} \leq \dots \leq \lambda_{J_x-1, J_y}$$

Tikrinės funkcijos $\{\Psi_{lk}\}$ sudaro ortonormuotą bazę H_h

Tuomet bet kokią funkciją $U \in H_h$ galima užrašyti

$$U = \sum_{k=1}^{J_x-1} \sum_{l=0}^{J_y} (U, \Psi_{kl}) \Psi_{kl}.$$

Trupmeninis operatorius A^α keičiamas aproksimacija

$$A_h^\alpha U = \sum_{k=1}^{J_x-1} \sum_{l=0}^{J_y} \lambda_{kl}^\alpha (U, \Psi_{kl}) \Psi_{kl}$$

Naudojame simetrinę aproksimaciją pagal laiką ar A_h^α :

$$\partial_t U^n + A_h^\alpha U^{n+\frac{1}{2}} = A_h^{\alpha-1} F^{n+\frac{1}{2}},$$

Kur $F^{n+\frac{1}{2}} = \left(f_{ij}^{n+\frac{1}{2}}, 0 < i < J_x, 0 \leq j \leq J_y \right)$, o

$f_{ij}^{n+\frac{1}{2}} = \frac{1}{h^2} \left[\delta_{i1} g_1^{n+\frac{1}{2}}(y_j) + \delta_{i, J_x-1} g_2^{n+\frac{1}{2}}(y_j) \right]$ savyje turi nehomogeninę kraštinę sąlygą

$$u(0, y, t) = g_1(y, t), \quad u(X, y, t) = g_2(y, t), \quad y \in [0, Y], \quad 0 < t \leq T$$

Stabilumas įrodomas panašiai kaip 1 lemoje.

Tikslumas: užrašykime paklaida standartiniu pavidalu:

$$\Psi_h(t^{n+\frac{1}{2}}) := \partial_t u_h^n + A_h^\alpha u_h^{n+\frac{1}{2}} = A_h^\alpha u_h(t^{n+\frac{1}{2}}) - (A^\alpha u(t^{n+\frac{1}{2}}))_h + O(\tau^2).$$

Teiloro skleidinio naudoti negalime. Naudojame spektrinį nelokalio operatorių A^α ir A_h^α apibrėžimą. Tuomet

$$A_h^\alpha u_h(t^n) - (A^\alpha u(t^n))_h = \sum_{j=1}^J (u_{hj}^n \mu_j^\alpha \psi_j^h - u_j(t^n) \lambda_j^\alpha \psi_j) - \sum_{j=J+1}^{\infty} \lambda_j^\alpha u_j \psi_j.$$

Antras narys yra $O(h^m)$ ir priklauso nuo sprendinio glogumo. Taip pat, tikrinėms reikšmėms ir tikriniais vektoriams

$$\|\psi_j^h - \psi_{jh}\| \leq Ch^2, \quad |\mu_j^\alpha - \lambda_j^\alpha| \leq Ch^2, \quad j = 1, \dots, J.$$

Dėl nehomogeninės kraštinės sąlygos diskretaus sprendinio konvergavimo greitis priklauso nuo tikslaus sprendinio glodumo ir parametro α santykio.

L_2 normoje standartinėms antros eilės aproksimacijoms pagal erdvines koordinates

$$E_h \leq Ch^{\min(2, 2\alpha+0.5)} \log(1/h)$$

3 lentelė. Paklaidos $E(\tau, h)$ ir eksperimentinis konvergavimo greitis $\rho(\tau, h)$, kai $h_x = h_y = h$ su skirtingomis α reikšmėmis

$\tau_0 = \frac{1}{10}, h_0 = \frac{1}{16}$	τ_0, h_0	$\frac{\tau_0}{2}, \frac{h_0}{2}$	$\frac{\tau_0}{4}, \frac{h_0}{4}$	$\frac{\tau_0}{8}, \frac{h_0}{8}$
$E(\tau, h), \alpha = \frac{3}{4}$	1.528×10^{-2}	3.919×10^{-3}	9.865×10^{-4}	2.365×10^{-4}
$\rho(\tau, h)$	—	1.963	1.990	2.060
$E(\tau, h), \alpha = \frac{1}{2}$	1.696×10^{-2}	4.466×10^{-3}	1.194×10^{-3}	4.038×10^{-4}
$\rho(\tau, h)$	—	1.925	1.903	1.564
$E(\tau, h), \alpha = \frac{1}{4}$	2.213×10^{-2}	1.028×10^{-2}	5.850×10^{-3}	3.682×10^{-3}
$\rho(\tau, h)$	—	1.106	0.8130	0.6680

Tas pats uždavinys sprendžiamas su homogeninėmis sąlygomis

$$g_1(y, t) = 0, \quad g_2(y, t) = 0$$

Pradinės sąlygos

$$u_0(x, y) = x(2 - x) \cos(\pi y), \quad 0 \leq x \leq 2, \quad 0 \leq y \leq 1.$$

Šiuo atveju simetrinės schemos konvergavimo greitis yra kvadratinis

4 lentelė. Paklaidos $E(\tau, h)$ ir eksperimentinis konvergavimo greitis $\rho(\tau, h)$, kai $h_x = h_y = h$ su skirtingomis α reikšmėmis

$\tau_0 = \frac{1}{10}, h_0 = \frac{1}{16}$	τ_0, h_0	$\frac{\tau_0}{2}, \frac{h_0}{2}$	$\frac{\tau_0}{4}, \frac{h_0}{4}$	$\frac{\tau_0}{8}, \frac{h_0}{8}$
$E(\tau, h), \alpha = \frac{3}{4}$	6.657×10^{-3}	1.637×10^{-3}	4.074×10^{-4}	1.015×10^{-4}
$\rho(\tau, h)$	—	2.024	2.006	2.005
$E(\tau, h), \alpha = \frac{1}{2}$	3.027×10^{-3}	7.512×10^{-4}	1.875×10^{-4}	4.694×10^{-5}
$\rho(\tau, h)$	—	2.011	2.002	1.998

5. BURA-BRASIL

Praeitame skyriuje naudojome FFT, kuris efektyvus kai kurioms funkcijų klasėms ir tolygiam tinklui. Perrašykime Crank-Nicolson schemą

$$U^{n+\frac{1}{2}} = (I_h + 0.5\tau A_h^\alpha)^{-1} \left(U^n + 0.5\tau A_h^{\alpha-1} F^{n+\frac{1}{2}} \right),$$
$$U^{n+1} = 2U^{n+\frac{1}{2}} - U^n.$$

Aproksimuojame netiesinius operatorius $(I_h + 0,5\tau A_h^\alpha)^{-1}$ ir $A_h^{\alpha-1}$ racionaliais operatoriais

$$(I_h + 0.5\tau A_h^\alpha)^{-1} \approx r_m(A_h), \quad A_h^{\alpha-1} \approx \tilde{r}_m(A_h).$$

Pavyzdžiui,

$$r_m(\lambda) = \frac{p_m(\lambda)}{q_m(\lambda)}$$

Kur p_m ir q_m - tos pačios eilės daugianariai

$$r_m(\lambda) = c_0 + \sum_{j=1}^m \frac{c_j}{\lambda - d_j}$$

Gauname m sistemų, kurias galime spręsti lygiagrečiai.

Skaičiavimams naudojame: BURA (best uniform rational approximation) ir open-source BRASIL algoritmo implementacija su Python

$$\tilde{F}^{n+\frac{1}{2}} = \tilde{r}_m(A_h) F^{n+\frac{1}{2}},$$

$$V^{n+\frac{1}{2}} = r_m(A_h) \left(V^n + 0.5\tau \tilde{F}^{n+\frac{1}{2}} \right),$$

$$V^{n+1} = 2V^{n+\frac{1}{2}} - V^n.$$

Čia $\tilde{F}^{n+\frac{1}{2}}$ skaičiuojamas pagal formulę

$$\tilde{F}^{n+\frac{1}{2}} = \tilde{c}_0 F^{n+\frac{1}{2}} + \sum_{k=1}^m \tilde{c}_k G_k^{n+\frac{1}{2}},$$

$$(A_h - \tilde{d}_k I_h) G_k^{n+\frac{1}{2}} = F^{n+\frac{1}{2}}, \quad k = 1, \dots, m$$

Panašiai, $V^{n+\frac{1}{2}}$:

$$V^{n+\frac{1}{2}} = c_0 \left(V^n + 0.5\tau \tilde{F}^{n+\frac{1}{2}} \right) + \sum_{k=1}^m c_k H_k^{n+\frac{1}{2}},$$

$$(A_h - d_k I_h) H_k^{n+\frac{1}{2}} = \left(V^n + 0.5\tau \tilde{F}^{n+\frac{1}{2}} \right), \quad k = 1, \dots, m$$

Tirdami stabilumą turime skaičiuoti $\|2r_m(A_h) - I_h\|$. Atlikdami skaitinius eksperimentus, skaičiuosime stabilumo faktorių R (mūsų uždavinio atveju turi būti $R \leq 1$)

$$R = \max_{0 \leq j \leq K} |2r_m(z_j) - 1|, \quad z_j = \mu_1 + \frac{j}{K}(\mu_J - \mu_1).$$

5 lentelė. Paklaidos $E(\tau, h)$ BURA-BRASIL, kai $h_x = h_y = h$ su skirtingomis m reikšmėmis, $\alpha = \frac{3}{4}$

$\tau_0 = \frac{1}{10}, h_0 = \frac{1}{16}$	τ_0, h_0	$\frac{\tau_0}{2}, \frac{h_0}{2}$	$\frac{\tau_0}{4}, \frac{h_0}{4}$
$E(\tau, h), m = 5$	1.044×10^{-2}	1.894×10^{-2}	2.997×10^{-2}
$E(\tau, h), m = 10$	2.611×10^{-4}	8.230×10^{-4}	1.953×10^{-3}

5. ADI, dalinai sumažinta dimensija

Pasirinktam testui, klasikinės ar trupmeninės difuzijos atveju, sprendinio $U^n(x_i, y_j)$ asimptotika: didžioji dalis funkcijos U artima konstantai kintamojo y atžvilgiu. Dvimatis uždavinys turi būti sprendžiamas tik nedidelėje srities dalyje.

6 lentelė:
$$\tilde{\delta}(x_i) = \max_{j \in \bar{\omega}_y} |U_{ij}^N - U_{i, J_y/2}^N|$$

Kai $t = 1$, $h_x = h_y = h_t = 0,01$ su $\alpha = 1$ ir $\alpha = 3/4$ (BURA-BRASIL)

	$x_i = 0.7$	$x_i = 0.9$	$x_i = 1$	$x_i = 1.1$	$x_i = 1.3$
$\tilde{\delta}(x_i), \alpha = 1$	0.0118	0.00475	0.00474	0.00672	0.0211
$\tilde{\delta}(x_i), \alpha = \frac{3}{4}$	0.00906	0.00358	0.00356	0.00509	0.0166

Kaip alternatyva, galime naudoti adaptyvius tinklus (planuojama ateičiai)

Naudosime tinklus:

$$\begin{aligned}\omega_{x1} &= \{x_i : 0 < i < J_{x1}\}, & \omega_{x2} &= \{x_i : J_{x2} < i < J_x\}, & \omega_{x3} &= \{x_i : J_{x1} < i < J_{x2}\}, \\ \bar{\omega}_{x1} &= \{x_i : 0 \leq i < J_{x1}\}, & \bar{\omega}_{x2} &= \{x_i : J_{x2} < i \leq J_x\}, & \bar{\omega}_{x3} &= \{x_i : J_{x1} \leq i \leq J_{x2}\}, \\ x_{J_{x1}} &= \delta, & x_{J_{x2}} &= X - \delta.\end{aligned}$$

Diskretusis sprendinys U_{ij} apibrėžtas sumažintos dimensijos srityje (RD)

$$\overline{\Omega}_h^{RD} = (\bar{\omega}_{x1} \times \bar{\omega}_y) \cup \bar{\omega}_{x3} \cup (\bar{\omega}_{x2} \times \bar{\omega}_y)$$

Tokių diskrečių funkcijų klasę žymėsime D_h . Tegu $U, V \in D_h$ tenkina kraštines sąlygas

$$U_{0j} = 0, \quad U_{J_x, j} = 0, \quad V_{0j} = 0, \quad V_{J_x, j} = 0, \quad 0 \leq j \leq J_y$$

Tuomet skaliarinė sandauga

$$(U, V) = \sum_{j=0}^{J_y} c_j \left(\sum_{i=1}^{J_{x1}-1} U_{ij} V_{ij} h_x + \sum_{i=J_{x2}+1}^{J_x-1} U_{ij} V_{ij} h_x \right) h_y + Y \sum_{k=K_1}^{K_2} U_{i0} V_{i0} h_x,$$

$$c_0 = \frac{1}{2}, \quad c_{J_y} = \frac{1}{2}, \quad c_j = 1, \quad 0 < j < J_y,$$

$$\|U\| = (U, U)^{1/2}$$

Vidurkinimo operatorius:

$$S_h(U_i^n) = \frac{h_y}{Y} \left(\frac{1}{2} U_{i0}^n + \sum_{j=1}^{J_y-1} U_{ij}^n + \frac{1}{2} U_{i, J_y}^n \right)$$

Aproksimuojame:

$$\frac{\widehat{U}_{ij}^n - U_{ij}^n}{\frac{1}{2}\tau} + A_{hx} U_{ij}^n + A_{hy} \widehat{U}_{ij}^n = 0, \quad (x_i, y_j) \in (\omega_{x1} \cup \omega_{x2}) \times \bar{\omega}_y,$$

$$\frac{\widehat{U}_{i0}^n - U_{i0}^n}{\frac{1}{2}\tau} + A_{hx} U_{i0}^n = 0, \quad x_i \in \omega_{x3},$$

$$\frac{\widehat{U}_{J_{x1},0}^n - U_{J_{x1},0}^n}{\frac{1}{2}\tau} + \frac{1}{h_x^2} (-S_h(U_{J_{x1}-1}^n) + 2U_{J_{x1},0}^n - U_{J_{x1}+1,0}^n) = 0,$$

$$\frac{\widehat{U}_{J_{x2},0}^n - U_{J_{x2},0}^n}{\frac{1}{2}\tau} + \frac{1}{h_x^2} (-U_{J_{x2}-1,0}^n + 2U_{J_{x2},0}^n - S_h(U_{J_{x2}+1}^n)) = 0,$$

$$\frac{U_{ij}^{n+1} - \widehat{U}_{ij}^n}{\frac{1}{2}\tau} + A_{hx} U_{ij}^{n+1} + A_{hy} \widehat{U}_{ij}^n = 0, \quad (x_i, y_j) \in (\omega_{x1} \cup \omega_{x2}) \times \bar{\omega}_y,$$

$$\frac{U_{i0}^{n+1} - \widehat{U}_{i0}^n}{\frac{1}{2}\tau} + A_{hx} U_{i0}^{n+1} = 0, \quad x_i \in \omega_{x3},$$

$$\frac{U_{J_{x1},0}^{n+1} - \hat{U}_{J_{x1},0}^n}{\frac{1}{2}\tau} + \frac{1}{h_x^2} \left(-S_h(U_{J_{x1}-1}^{n+1}) + 2U_{J_{x1},0}^{n+1} - U_{J_{x1}+1,0}^{n+1} \right) = 0,$$

$$\frac{U_{J_{x2},0}^{n+1} - \hat{U}_{J_{x2},0}^n}{\frac{1}{2}\tau} + \frac{1}{h_x^2} \left(-U_{J_{x2}-1,0}^{n+1} + 2U_{J_{x2},0}^{n+1} - S_h(U_{J_{x2}+1}^{n+1}) \right) = 0.$$

Apibrēžkime operatorius funkcijoms $U \in D_h$

$$\mathcal{A}_{hy}U = \begin{cases} A_{hy}U_{ij}, & (x_i, y_j) \in (\omega_{x1} \cup \omega_{x2}) \times \bar{\omega}_y, \\ 0, & x_i \in \bar{\omega}_{x3}, \end{cases}$$

$$\mathcal{A}_{hx}U = \begin{cases} A_{hx}U_{ij}, & (x_i, y_j) \in (\omega_{x1} \cup \omega_{x2}) \times \bar{\omega}_y, \\ A_{hx}U_{i0}, & x_i \in \omega_{x3}, \\ \frac{1}{h_x^2} \left(-S_h(U_{i-1}) + 2U_{i0} - U_{i+1,0} \right), & i = J_{x1}, \\ \frac{1}{h_x^2} \left(-U_{i-1,0} + 2U_{i0} - S_h(U_{i+1}) \right), & i = J_{x2}, \end{cases}$$

Tuomet ADI schemą galime užrašyti taip:

$$\frac{\hat{U}^n - U^n}{\frac{1}{2}\tau} + \mathcal{A}_{hx}U^n + \mathcal{A}_{hy}\hat{U}^n = 0,$$
$$\frac{U^{n+1} - \hat{U}^n}{\frac{1}{2}\tau} + \mathcal{A}_{hx}U^{n+1} + \mathcal{A}_{hy}\hat{U}^n = 0.$$

Pirmas žingsnis – trijstrižainių sistemų sprendimas (galima lygiagrečiai), antrame žingsnyje sprendinys tinkle $\omega_{x1} \times \bar{\omega}_y$ turi pavidalą

$$U_{ij} = \alpha_{ij}g_1(y_j) + \beta_{ij}U_{J_{x1},0} + \gamma_{ij}, \quad 0 \leq i < J_{x1}, \quad y_j \in \bar{\omega}_y,$$

O tinkle $\omega_{x2} \times \bar{\omega}_y$ -

$$U_{ij} = \alpha_{ij}U_{J_{x2},0} + \beta_{ij}g_2(y_j) + \gamma_{ij}, \quad J_{x1} < i \leq J_{x2}, \quad y_j \in \bar{\omega}_y.$$

Tinkle $\bar{\omega}_{x3}$ -

$$\left(\frac{2}{\tau}I + A_{hx}\right)U_{i0}^{n+1} = \frac{2}{\tau}\hat{U}_{i0}^n, \quad J_{x1} < i < J_{x2},$$

$$\left(\frac{2}{\tau} + \frac{1}{h_x^2}(2 - S_h(\beta_{i-1}))\right)U_{i0}^{n+1} - \frac{1}{h_x^2}U_{i+1,0}^{n+1} = \frac{2}{\tau}\hat{U}_{i0}^n + \frac{1}{h_x^2}S_h(\alpha_{i-1}g_1 + \gamma_{i-1}), \quad i = J_{x1},$$

$$\left(\frac{2}{\tau} + \frac{1}{h_x^2}(2 - S_h(\beta_{i+1}))\right)U_{i0}^{n+1} - \frac{1}{h_x^2}U_{i-1,0}^{n+1} = \frac{2}{\tau}\hat{U}_{i0}^n + \frac{1}{h_x^2}S_h(\alpha_{i+1}g_2 + \gamma_{i+1}), \quad i = J_{x2}.$$

Galima spręsti klasikiniu būdu. Kai $U_{J_{x1},0}^{n+1}, U_{J_{x2},0}^{n+1}$ yra apskaičiuoti, randame likusią dalį sprendinio U^{n+1}

3 lema. Diskretieji operatoriai $A_{hx} A_{hy}$ yra simetriniai ir atitinkamai teigiamas ir neneigiamas.

Įrodymas: Apsiribosime operatoriaus A_{hx} tyrimu. Apibrėžkime vektorius U, V tinkle ω_y

$$U_{J_{x1},j} = U_{J_{x1},0}, \quad U_{J_{x2},j} = U_{J_{x2},0}, \quad V_{J_{x1},j} = V_{J_{x1},0}, \quad V_{J_{x2},j} = V_{J_{x2},0}, \quad y_j \in \bar{\omega}_y.$$

Apskaičiuokime $(A_{hx}U, V)$, kraštinės sąlygos homogeninės. Tuomet:

$$\begin{aligned}
 (\mathcal{A}_{hx}U, V) &= \sum_{j=0}^{J_y} c_j \left(\sum_{i=1}^{J_{x1}-1} (A_{hx}U)_{ij} V_{ij} h_x + \sum_{i=J_{x2}+1}^{J_x-1} (A_{hx}U)_{ij} V_{ij} h_x \right) h_y \\
 &+ Y \left(\frac{1}{h_x} (-S_h(U_{J_{x1}-1, \cdot}) + 2U_{J_{x1},0} - U_{J_{x1}+1,0}) V_{J_{x1},0} + \sum_{i=J_{x1}+1}^{J_{x2}-1} (A_{hx}U)_{i0} V_{i0} h_x \right. \\
 &\left. + \frac{1}{h_x} (-S_h(U_{J_{x2}+1, \cdot}) + 2U_{J_{x2},0} - U_{J_{x2}-1,0}) V_{J_{x2},0} \right) \\
 &= \sum_{j=0}^{J_y} c_j \left(\sum_{i=1}^{J_{x1}} \partial_x U_{ij} \partial_x V_{ij} h_x + \sum_{i=J_{x2}+1}^{J_x} \partial_x U_{ij} \partial_x V_{ij} h_x \right) h_y \\
 &+ Y \sum_{i=J_{x1}+1}^{J_{x2}} \partial_x U_{i0} \partial_x V_{i0} h_x.
 \end{aligned}$$

Taigi, A_{hx} yra simetrinis ir neneigiamas. Teigiamumas seka iš operatorių neneigiamumo su tokiomis kraštinėmis sąlygomis.

Pasinaudodami 3 lema, stabilumą galime įrodyti energetinėje normoje.

4 lema. Jei U^n yra ADI schemos sprendinys, tai

$$\|(I + \frac{\tau}{2} \mathcal{A}_2^h)U^n\| \leq \|(I + \frac{\tau}{2} \mathcal{A}_2^h)U^0\|.$$

7 lentelė. Paklaidos $e(\delta)$, Crank-Nicolson su skirtingomis δ reikšmėmis.

$$\tau = 0,004, h_x = h_y = 0,004$$

	$\delta = 0.8$	$\delta = 0.6$	$\delta = 0.4$	$\delta = 0.3$
$e(\delta)$	5.7695×10^{-3}	2.0002×10^{-2}	7.3100×10^{-2}	1.4255×10^{-1}

7. BURA-BRASIL, dalinai sumažinta dimensija

Spręskime uždavinį

$$(A_h - dI_h)V = F,$$

Kur $\text{const} = d \leq 0$, $V, F \in D_h$. Nehomogeninės kraštinės sąlygos įdėtos į F . Pritaikykime neiteratyvų algoritmą. Užrašykime vektorių V pavidalu

$$V_{ij} = \begin{cases} W_{ij}^L + V_{J_{x1},0} U_{ij}^L, & 0 < i < J_{x1}, \quad 0 \leq j \leq J_y, \\ V_{i0}, & J_{x1} \leq i \leq J_{x2}, \\ W_{ij}^R + V_{J_{x2},0} U_{ij}^R, & J_{x2} < i < J_x, \quad 0 \leq j \leq J_y, \end{cases}$$

Kur $W^{L,R}$ randame iš

$$(A_h - dI_h)W^{L,R} = F^{L,R}$$

Kraštinės sąlygos yra homogeninės

$$W_{0j}^L = 0, \quad W_{J_{x1},j}^L = 0, \quad W_{J_{x2},j}^R = 0, \quad W_{J_x,j}^R = 0, \quad 0 \leq j \leq J_y,$$

Taigi galime naudoti FFT.

$U^{L,R}$ randame iš

$$(A_h - dI_h)U^L = 0, \quad (x_i, y_j) \in \omega_{x1} \times \bar{\omega}_y,$$
$$U_{0j}^L = 0, \quad U_{J_{x1},j}^L = 1, \quad 0 \leq j \leq J_y,$$

ir

$$(A_h - dI_h)U^R = 0, \quad (x_i, y_j) \in \omega_{x2} \times \bar{\omega}_y,$$
$$U_{J_{x2},j}^R = 1, \quad U_{J_x,j}^R = 0, \quad 0 \leq j \leq J_y.$$

$U^{L,R}$ tenkina sąlygas

$$U_{ij}^L = u_i^L, \quad (x_i, y_j) \in \bar{\omega}_{x1} \times \bar{\omega}_y,$$

$$U_{ij}^R = u_i^R, \quad (x_i, y_j) \in \bar{\omega}_{x2} \times \bar{\omega}_y,$$

Kur $u^{L,R}$ vienos dimensijos vektoriai (pagal x). Šios funkcijos randamos iš

$$(A_{hx} - dI_h)u^L = 0, \quad x_i \in \omega_{x1}$$

$$u_0^L = 0, \quad u_{J_{x1}}^L = 1,$$

ir

$$(A_{hx} - dI_h)u^R = 0, \quad x_i \in \omega_{x2},$$

$$u_{J_{x2}}^R = 1, \quad u_{J_x}^R = 0.$$

Sprendinys tinkle $\bar{w}_{x3}$:

$$(A_{hx} - dI_h)V = F, \quad J_{x1} < i < J_{x2},$$

$$\left(\frac{1}{h_x^2} (2 - u_{i-1}^L) - d \right) V_{i0} - \frac{1}{h_x^2} V_{i+1,0} = F_{i0} + \frac{1}{h_x^2} S_h(W_{i-1}^L), \quad i = J_{x1},$$

$$\left(\frac{1}{h_x^2} (2 - u_{i+1}^L) - d \right) V_{i0} - \frac{1}{h_x^2} V_{i-1,0} = F_{i0} + \frac{1}{h_x^2} S_h(W_{i+1}^L), \quad i = J_{x2}.$$

Tiesinių lygčių sistema gali būti efektyviai sprendžiama klasikiniu algoritmu. Kai $V_{J_{x1},0}$, $V_{J_{x2},0}$ yra žinomi, likusi sprendinio V dalis skaičiuojama išreikštiniu būdu.

Crank–Nicolson schema, dalinai sumažinta dimensija, žingsniai $\tau = 0.004$,
 $h_x = h_y = 0.004$.

8 Lentelė. Paklaidos $\tilde{e}$ (d). Dalinai sumažintos dimensijos uždavinys, kai $\alpha = \frac{3}{4}$.

	$\delta = 0.8$	$\delta = 0.6$	$\delta = 0.4$	$\delta = 0.3$
$\tilde{e}(\delta)$	6.151×10^{-3}	1.909×10^{-2}	6.889×10^{-2}	1.362×10^{-1}